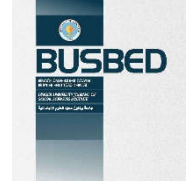

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 12.05.2022
Kabul Tarihi : 11.10.2022

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1115919>

COVID-19 PANDEMİSİ SIRASINDA HEMŞİRELERİN İŞE BAĞLI GERGINLIK DÜZEYLERİNİN DUYGUSAL TÜKENMELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Eray Ekin SEZGİN¹, Enes KAYA², İrem TANYILDIZI³

ÖZ

Bu çalışmanın amacı pandemi sürecinde, hemşirelerde görülebilecek işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeylerini belirlemek ve işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme belirtilerini yordamada çeşitli demografik ve Covid-19 pandemisine ilişkin değişkenlerin rolünü incelemektir. Tanımlayıcı tasarımda olan bu araştırma, bir üniversite hastanesinde fiili olarak çalışmakta olan ve araştırmaya katılım göstermeyi kabul eden 171 hemşire ile yapılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan demografik sorular, Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Duygusal Tükenme alt ölçeği ve İşe Bağlı Gerginlik Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizi varyans testi, t-testi ve basit doğrusal regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Hemşirelerin pandemi döneminde haftalık ortalama çalışma saati 46.36 ve günlük bakım verdikleri ortalama hasta sayısı ise 29,79'dur. Hemşirelerin %29,8'i Covid servisinde çalışmaktadır. Hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeylerinin ortalamasının altında, duygusal tükenme düzeylerinin ise ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada hemşirelerin işe bağlı gerginliklerinin duygusal tükenmeleri üzerindeki etkisinin pozitif yönde ve düşük seviyede olduğu saptanmıştır ($R^2=0,188$; $p<0,05$). Covid-19 pandemi döneminde hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme yaşamalarını azaltmak için yoğun çalışma tempolarını azaltma konusunda iyileştirmeler yapılması, Covid servisinde görev yapanların daha yakından izlenmesi ve profesyonel destek birimlerinden hizmet almalarının sağlanması önemlidir.

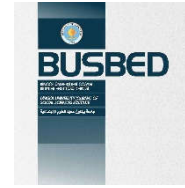
Anahtar Kelimeler: Covid-19, Hemşireler, İşe Bağlı Gerginlik, Duygusal Tükenme

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, eraysezgin@munzur.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8565-0269>.

² Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi, eneskaya1989@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7844-6799>.

³ Dr., Fırat Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi, itanyildizi@firat.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1069-1004>.

Article Type : Research Article
Date Received : 12.05.2022
Date Accepted : 11.10.2012

<https://doi.org/10.29029/busbed.1115919>

EFFECT OF NURSES' WORK-RELATED STRAIN LEVELS ON EMOTIONAL EXHAUSTION LEVELS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Eray Ekin SEZGİN¹, Enes KAYA², İrem TANYILDIZI³

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the levels of work-related tension and emotional exhaustion that can be seen in nurses during the pandemic process and to examine the role of various demographic and Covid-19 pandemic-related variables in explaining the symptoms of work-related tension and emotional exhaustion. This research, in descriptive design, was carry out with 171 nurses who actively working in a university hospital and agreed to participate in the study. The data were collected by using Work-Related Strain Scale, Emotional Exhaustion subscale of the Maslach Burnout Scale and demographic features formed by the researchers. The analysis of the data was evaluated using the variance test, t-test and simple linear regression analysis. The average weekly working hour of the nurses during the pandemic process is 46.36 and the average number of patients they provide daily care is 29.79. 29.8% of the nurses work in the Covid service. It was observed that the work-related strain levels of the nurses were below the average, and their emotional exhaustion levels were above the average. In addition, the study detected that the effect of nurses' work-related strain on their emotional exhaustion was positive and at a low level ($R^2=0.188$; $p<0.05$). During the pandemic period, it is important to focus on issues such as making improvements in reducing the intense working pace of nurses to reduce their experience of work-related strain and emotional exhaustion, to monitor employees in Covid service more closely and to provide receiving service from professional support units.

Keywords: Covid-19, Nurses, Work-Related Strain, Emotional Exhaustion

¹ Asst. Prof., Munzur University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, eraysezgin@munzur.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8565-0269>.

² Dr., Firat University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Health Management, eneskaya1989@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7844-6799>.

³ Dr., Firat University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Health Management, itanyildizi@firat.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1069-1004>.

1. GİRİŞ

Çağımızın en büyük salgınlarından biri olarak kabul edilen yeni tip koronavirüs salgını (Covid-19), insanlarda ağır akut solunum yetmezliği sendromuna (SARS-CoV-2) neden olan (Atogebania & Chen, 2020) ve dünya genelinde toplumsal hayatın işleyişine yönelik acil bir tehlike oluşturan bulaşıcı bir hastalıktır (Al Thobaity & Alshammari, 2020). İlk olgu, 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Hubei Eyaletinin Wuhan şehrinde ortaya çıkmış (Al-Dossary vd., 2020; He vd., 2020; Hong vd., 2021) ve virüs kısa zamanda tüm dünyaya yayılmıştır. İlk olgunun belirlenmesinden itibaren virüsün hızla yayılması ve vaka sayılarının her geçen gün artması nedeni ile Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilmiştir (WHO, 2020a). Ülkemizde 10 Mart 2020 tarihinde ilk vaka tespit edilmiştir. Covid-19'a karşı ilk aşamada sosyal mesafeyi koruma ve izolasyon gibi alınan tedbirlerle pandemi kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Hastalığın seyrine göre tedbirler kademeli olarak artırılmış ve sıklaştırılmıştır. 2021 yılı Ağustos ayı verilerine göre tanı konulmuş hasta sayısı 5.500.000'i ve Covid-19 virüsünden dolayı hayatını kaybeden kişi sayısı ise 50.000'i geçmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021).

SARS, MERS pandemilerinde olduğu gibi Covid-19 pandemisi ile karşı karşıya kalan insanoğlu büyük bir sınavdan geçmektedir. Covid-19 virüsü insanlığın karşı karşıya kaldığı ve ülkelerin sağlık sistemlerinin sorgulandığı ciddi bir tehlike olarak adlandırılmaktadır (Macar ve Asal, 2020). Bu virüs, ülkelerin sağlık sistemlerinin, değişikliklere hızlı cevap verebilir olmasının önemini ve sağlık çalışanları arasında hemşirelerin kilit rolünü gözler önüne sermiştir (Çelik vd., 2020). Hemşireler dünyanın en büyük küresel sağlık işgücüdür (WHO, 2020b). Sağlık hizmeti sunumunun her aşamasında etkili ve etkin hizmet sunmaya çalışan hemşireler, pandemi sürecinde de görevlerini en yüksek düzeyde çaba sarf ederek yerine getirmeye çalışmaktadırlar (Çakmak & İnkaya, 2020). Sosyo-ekonomik gelişimlerine bakılmaksızın her ülkede hemşirelik, pandemi de dahil olmak üzere herhangi bir hastalığın tedavisi sırasında ve sonrasında hastalıklardan koruma ve acıların hafifletilmesinde ilk sıradaki meslek olarak kabul edilir (Buheji & Buhaid, 2020).

Sağlık hizmeti sunumunda önemli bir yere sahip olan hemşireler, örgütten, yöneticilerinden ve meslektaşlarından destek görmeleri halinde performanslarını artırabilir, mesleki doyuma ulaşabilir ve hasta bakımının kalitesini üst düzeylere çıkarabilir (Terzi ve Polat, 2020: 60). Aksi bir durumun varlığında ise hemşireler, örgütten (Aba, 2022), yönetimden (Stordeur vd., 2001), işten (Dewe, 1993) ya da kişisel kaynaklı sebeplerden (Üzen vd., 2016) dolayı stres ve gerginlik yaşayabilmektedir. İş yükünün fazla olması, rol tanımlarının belirgin olmaması, durumu kritik olan hastalara bakım verme ve hizmet sunma, kurum tarafından başarılarının ödüllendirilmemesi, takdir edilmeme, sağlık hizmetlerinin istenilen nitelikte sunulmasını engelleyen sebepler, ücret yetersizliği vb. faktörler nedeni ile hemşireler stres yaşamaktadırlar ve psikolojik ve fizyolojik olarak iyilik hallerini sürdürmemektedirler (Bağrıyanık, 2019; Sünter vd., 2006). Karşılaşılan bu faktörlere pandemi sürecinde koruyucu ekipmana ulaşma sıkıntısı, koruyucu ekipman eksikliği, vardiyalı çalışma, izin-istifa-emeklilik haklarının kaldırılması da eklenince hemşirelerin yaşadıkları stres daha da artmaktadır (Hiçdurmaz & Üzar-Özçetin, 2020). Bu zorlu süreçte hemşirelerin, yeni tanımlanmış bir hastalığı yönetmeleri ve bu süreçte pek çok zorlukla (yoğun çalışma temposu, nöbetler, iş ortamındaki problemler, kitle ölümlere şahit olma gibi) karşılaşmaları nedeniyle hemşirelerde iş yaşamının önemli konuları olarak görülen "işe bağlı gerginlik" ve "duygusal tükenme" sorunlarının hayatın normal seyrinde görüldüğünden fazla görüldüğü düşünülmektedir.

Stres kavramıyla bazen aynı anlamda kullanılan işe bağlı gerginlik kavramı işin gerektirdikleriyle, işgörenin işe veya ekip arkadaşlarına uyumu, sahip olduğu donanımı, hedefleri ve yeterlilikleri örtüşmediği zaman yani işin olması gereken şartları ile çalışanda var olan özelliklerin veya şartların uyumsuzluğu halinde bireyde fiziken veya ruhen ortaya çıkacak olan hasarların bütünüdür (Yürür & Sarıkaya, 2011). Başka bir tanımla işe bağlı gerginlik; kişinin iş tanımında belirtilen kişinin sahip olması gereken bilgi, beceri ve yetenekler ile kişide var olan bilgi, beceri ve yetenek düzeyi arasındaki farkın meydana getirdiği bedensel ve ruhsal gerginliklerdir (Öztürk, 2017). Özellikle pandemi döneminde Covid-19 pandemisiyle mücadele süresince hemşirelerin, izin ve istifa haklarının durdurulması, vardiyalı çalışma sistemine geçilmesi, sosyal ve aile hayatlarındaki düzenin bozulması, hastalara hizmet sunma ve tedavi etme süresince hastalığın kendilerine bulaşma ve hastalığı ailelerine ve yakınlarına bulaştırma riski vb. nedenler ile işe bağlı gerginlikleri artabilmektedir (Baransel, 2021). Arıkan & Karabulut'un (2004) hemşireler üzerine yaptıkları araştırmada; hemşirelerin yaşlarının işe bağlı gerginlikleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu, herhangi bir seçim şansı olsa başka mesleği icra etmeyi düşünen hemşirelerin işe bağlı gerginliklerinin daha yüksek düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Yine aynı araştırmada, medeni halin, eğitim düzeyinin, çocuk sahibi olma durumunun ve görev yaptıkları birimin işe bağlı gerginlik üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Tel vd. nin (2012) hemşireler üzerine yaptıkları araştırmada, hemşirelerin orta düzeyde işe bağlı gerginlik yaşadıkları, işe bağlı gerginlik yaşama durumu ile stresle baş etme durumunun yakından ilişkili olduğu, işe bağlı gerginlik arttıkça stresle baş etmenin azaldığı saptanmıştır. Erçevik (2010) hemşireler üzerine yaptığı araştırmada ise hemşirelerin işe bağlı gerginliklerinin artmasında vardiya sistemi, servis hemşiresi olarak çalışma, haftalık çalışma saati, çalışma koşulları, hasta yakınlarından şiddet

görmenin etkili olduğu sonucuna varmıştır. Haq vd. nin (2008) sağlık çalışanları üzerine yaptıkları çalışmada işe bağlı gerginlik sebebiyle kadın sağlık çalışanlarının %26'sında zihinsel problemlerin olduğu saptanmıştır.

Tükenmişlik bir kavram olarak ilk defa Herbert Freudenberger tarafından 1974 yılında ele alınmış (Maslach & Schaufeli, 1993) ve başarısız olma, enerji ve güç kaybı yaşama, yıpranma veya kişinin iç kaynaklarında ulaşılması mümkün olmayan talepler sonucunda ortaya çıkan bir tükenme olarak ifade edilmiştir (Freudenberger 1974'den akt: Erçevik, 2010, s. 8). Daha sonra Maslach ve Jackson (1981) tükenmişlik olgusunu, artarak devam eden duygusal tükenme hissi, çevresine karşı olumsuz ve alaycı bir yaklaşımın olduğu, kişinin başarıma arzusunun azaldığı bir sendrom şeklinde ifade etmişlerdir. Çalışmanın temel değişkenlerinden biri olan ve bu çalışma kapsamında üzerinde ağırlıklı olarak durulacak tükenmişlik boyutlarının en önemlisi olarak görülen duygusal tükenme (Lee & Ashforth, 1993), bireyin enerji eksikliği ve duygusal çöküntü hissini yaşaması (Cordes & Dougherty, 1993'ten akt. Özdemir & Kerse, 2020), diğer bir ifadeyle, aşırı çalışma ve zorlu duygusal aktivitelerden kaynaklanan kronik bir fiziksel tükenme hali olarak tanımlanmakta (Kim vd., 2020) ve tükenmişliğin stres bileşeni olarak ifade edilmektedir (Maslach & Goldberg, 1998).

İnsana hizmet veren meslek gruplarının tükenmişlik ile daha sık karşılaştığı bilinmektedir. Bu gruplardan biri de sağlık çalışanlarıdır (Gönüşen & Üstün, 2010). Bu nedenle sağlık çalışanlarında tükenmişlik konusu giderek ilgi gören bir konu haline gelmiştir (Öztürk vd., 2012). Sadece pandemi döneminde değil pandemi öncesinde de yapılmış çalışmalarda, sağlık çalışanlarının yüksek oranda tükenmişlik yaşadıkları ortaya konulmuştur (Erol vd. 2012). Bu yüksek oranların yanına bir de pandeminin kendine özgü bulaş riski, hasta olma endişesi, yoğun çalışma saatleri gibi faktörlerde eklenince sağlık çalışanlarının omuzlarındaki yükün önemi daha net bir biçimde anlaşılabilir (Yumru, 2020). Sağlık çalışanları üzerinde olan bu yük, Covid-19'un yönetimi ve teşhisine dahil olan ön saflarda çalışan sağlık personelinin psikiyatrik rahatsızlıklar yaşama ve ruh sağlıklarını kötüleştirme riski altında olduklarını göstermektedir. Bu durum, kişisel koruyucu ekipman eksikliği, uygun ilaçların yetersizliği, aile üyelerine bulaştırma riski, yetersiz yardım beklentileri ve virüse yakalanma korkusu gibi çeşitli güçlüklerin bir sonucu olarak görülebilir. Pek çok ülkede, sağlık çalışanlarının karşı karşıya kaldığı mali zorlukların yanı sıra, bu faktörler sağlık çalışanlarını ciddi bir baskı altına sokmakta ve akıl sağlığını tehdit etmektedir (Elhadi vd., 2020; Orhan & Gümüş, 2021). Özellikle hemşirelerin günümüzde yaşanan pandemiler gibi kendilerinde baskı yaratan durumlarda, tarih boyunca ön saflarda yer alarak bu duruma tanık olmaları nedeni ile bu durumun ruh sağlıklarını olumsuz etkilediği daha önce yapılmış çalışmalarda belirtilmiştir (Lai vd., 2020; Maridor vd., 2017; Yan vd., 2015). Hemşireler, hastanede yaptıkları iş nedeni ile duygusal olarak aşırı kasılmış ve bitkin bir duruma gelmelerinden dolayı kolayca duygusal tükenme yaşamaktadırlar (Uzun & Mayda, 2020). Duygusal tükenme, genellikle hasta bakımı ile ilgili konulardan kaynaklanır (Şirin & Yurttaş, 2015) ve bu durum hemşireler arasında iş gücü devir oranlarının yüksek olması gibi sorunlara yol açabilir (Kim vd., 2020). Çoğu hemşirede daha yüksek stres seviyeleri, duygusal tükenme ile sonuçlanan oldukça zorlu duygusal aktiviteler gözlemlenmektedir (Kim vd., 2020). Matsuo vd. (2020) Japonya'da sağlık çalışanları üzerine yaptıkları araştırmalarında, Covid-19 pandemisinde görev yapan hemşirelerin, radyoloji uzmanlarının ve eczacıların tükenmişlik yaşadıklarını saptamışlardır. Hardiyono vd. (2020) Covid-19 pandemisinin hemşirelerin yaşadıkları tükenmişlik üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yaptıkları araştırmada, hemşirelerin gözlem altında olan veya bu virüs salgınından olumsuz etkilenen çok sayıda hasta gördüklerinde tükenmişlik yaşadıklarını saptamışlardır. Elhadi vd. (2020) araştırmasında sağlık çalışanlarının Covid-19 bulaşma korkusunun, kendilerinde yüksek duygusal tükenme yaşamalarında belirleyici olduğunu ortaya koymuşlardır. Aksoy Kürü (2022) tarafından Covid-19 salgınında fiilen görev yapmakta olan hemşirelerin duygusal emek davranışı sergilemelerine etki eden unsurlar ve duygusal emek davranışı sergileme deneyimlerine bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, hemşirelerin duygusal emek davranışları sergilemelerinin sıklığı ve yoğunluğuna bağlı olarak duygusal yönden tükenme, yalnızlaşma, duyarsızlaşma, kişisel başarı hissinde azalma ve yetersizlik hissetme, vazgeçme (pes etme), işi ve/veya mesleği bırakma düşüncesi, uyumsuzluk hissetme, deneyimlerde anlam bulamama gibi bireysel sonuçlara ulaştıkları görülmüştür. Akalın ve Modanlıoğlu (2021) tarafından Covid-19 pandemi sürecinde, yoğun bakım biriminde aktif çalışmakta bulunan sağlık personelinin, duygu-durum ve tükenmişlik düzeylerinin tespitini amaçlayan çalışmada ise Covid-19 sürecinde yoğun bakım çalışanlarının, duygusal tükenme ve kişisel başarı boyutunda orta, duyarsızlaşma boyutunda düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıkları görülmüş olup, salgın sürecinin bireylerin duygu-durumları üzerinde olumsuz etkisinin olmadığı bulunmuştur. İlave olarak, Uzun ve Mayda (2020) tarafından hemşirelerin tükenmişlik düzeylerini belirlemek ve tükenmişliğin sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmada hemşirelerin duygusal tükenme düzeyi yüksek; Tekir vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada iş yükünün fazla olduğunu düşünenlerde, nöbet tutarak çalışanlarda tükenmişlik ortalamaları yüksek; Kaçan vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada hemşirelerin tükenmişlik düzeylerinin orta düzeyde olduğu ve bunun; işinden memnun olma, ekonomik durum algısının kötü olması, meslekle ilgili yayın izleme, toplam çalışma süresinin 5 yıl ve altında olması, birimde çalışmayı kendi isteme gibi değişkenlerden etkilendiğini bulunmuştur.

Hemşireler, Covid-19 bulaşma riski yüksek bireyler ile aynı ortamda görevlerini sürdürmelerinden dolayı, toplumun diğer meslek gruplarına mensup işgörenlerle kıyaslandıklarında daha fazla işe bağlı gerginlik yaşadıkları varsayılmaktadır (Erdem, 2021). Bu durum ise hemşirelerin covid-19 kapma riskini artırmaktadır. Günlük yapılan test sonuçlarında gerek vaka sayılarının gerekse ölüm sayılarının artış göstermesi, yoğun çalışma temposu, stres ve işe bağlı gerginlik gibi faktörler hemşirelerin duygusal tükenme yaşamalarına neden olabilmektedir (Çakmak ve İnkaya, 2020; Çelik vd., 2020; Göçmen Baykara ve Eyüboğlu, 2020; Hardiyono vd. 2020). Çalışma kapsamında işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme arasındaki ilişkiye odaklanıldığında, yazında kavramlar arasındaki ilişki yönünün pozitif yönlü olduğuna işaret edilmektedir (Bourbonnais, vd., 1998; Landsbergis, 1988; Sivrikaya & Erişen; 2019; Sünter vd., 2006; Yürür & Keser, 2010). Söz konusu çalışmalara göre işe bağlı gerginlik, duygusal tükenmeye yol açmakta ve hatta artırmaktadır.

Covid-19 gibi pandemi süresince olumsuz şartlar ve gerilim altında sağlıklı/hasta bireyin bakımını sürdüren hemşirelerin yaşadığı tükenmişlik ve gerginlik sunulan sağlık hizmetlerinin niteliğini düşürerek, hastalar açısından da olumsuzluklara sebebiyet vermektedir. Bu şartlar altında, sağlık hizmetleri ve bu alanda hizmet veren hemşirelerin üzerine binen yük ve karşılaştıkları risk artmaktadır. Pandemi ile mücadelede, ancak hemşirelerin psikolojik ve biyolojik sağlığını önceleyerek, temel amaç olan toplum sağlığının korunmasına ulaşılabilir. Bu nedenle hemşirelerin daha verimli ve etkili çalışabilmeleri için kendilerini psikolojik ve biyolojik anlamda iyi hissetmeleri önemlidir (Hiçdurmaz & Üzar-Özçetin, 2020). Yazın taraması kısmında da aktarıldığı üzere, Covid-19 pandemisinin, hemşirelerin özellikle travma sonrası gerginlik ve duygusal tükenme belirtileri göstermelerine yol açtığı görülmüştür. Bu bağlamda bakıldığında, pandeminin hemşireler üzerindeki psikolojik etkileri üzerinde çalışmak, hem pandemi durumlarına karşı hazırlıklı olma hem de işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme yaşamalarını mümkün olan en düşük seviyeye düşürmek için, bu duruma neden olan tüm faktörlerin ortadan kaldırılması ve gerekli önlemler alınması açısından önem taşımaktadır. İlaveten, yazında işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme konularının birçok farklı açıdan araştırıldığı, farklı değişkenlerle ilişkilerinin irdelendiği görülmektedir. Ancak, özellikle yazında Covid-19 pandemi döneminde ve sağlık sektöründe işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme davranışını bir arada değerlendiren bir araştırmanın olmaması bu çalışmayı, önemli ve ayrıcalıklı kıldığı düşünülmektedir. Ayrıkça pandemi döneminde hemşirelerin işe bağlı gerginlik, duygusal tükenme ve Covid-19 düzeyleriyle ilişkili faktörlerin ne seviyede olduğunu yine bu çalışmada görmek ve böylece ileride yapılması olası araştırmalara ışık tutmak adına bu çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Bir hastanenin başarısı, çalışanlarından en iyi performansın alınmasına bağlıdır. Bunun için çalışanların amaçlar doğrultusunda tutum ve davranışları doğru şekilde analiz edilerek, yönlendirilmeleri gerekmektedir. Özellikle, hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeyleri tespit edilerek, sonuçta belirti düzeyleri yüksek olan hemşirelerin örgütlerine tekrar kazandırılmaları amaçların elde edilmesi açısından önemlidir. Çalışmadan elde edilen bilgiler bu anlamda önem kazanmaktadır. Verimli ve performansı yüksek bir iş sağlayabilmeleri açısından, onların davranışlarını etkileyen psikolojik faktörlerin de analiz edilmesine değinen Sivrikaya ve Erişen (2019) sağlık çalışanlarının işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeyleri düşük olursa, örgüt içinde performansın artacağını belirterek desteklemiştir. En az değinilen bu noktalar kadar hemşirelerin demografik özelliklerine ve Covid-19 pandemisine ilişkin değişkenlere göre işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme belirtilerinin analiz edilmesi de büyük önem taşımaktadır. Zira, demografik özellikleri ve Covid-19 ile ilgili değişkenleri içeren faktörler, hemşirelerin kendilerine yönelik rol beklentilerinin, sorumlulukların düzeyini belirlemektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı halen devam etmekte olan Covid-19 pandemi sürecinde, aktif çalışmakta bulunan hemşirelerde görülebilecek işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeylerini belirlemek ve işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme belirtilerini yordamada çeşitli demografik ve Covid-19 pandemisine ilişkin değişkenlerin rolünü incelemektir. Bu doğrultuda öncelikle hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeylerini incelemek gerektiği düşüncesiyle yapılan çalışmada aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Araştırmaya katılan hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme algıları ne düzeydedir?
- Araştırmaya katılan hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeyleri demografik özelliklere ve Covid-19 pandemisine ilişkin değişkenlere göre anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmakta mıdır?
- Araştırmaya katılan hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeylerinin duygusal tükenme düzeyleri üzerinde bir etkisi var mıdır?

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, halen devam etmekte olan Covid-19 pandemi sürecinde, aktif çalışmakta bulunan hemşirelerde görülebilecek işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeylerini belirlemek ve işe bağlı gerginlik ve duygusal

tükenme belirtilerini yordamada çeşitli demografik özelliklere ve Covid-19 pandemisine ilişkin değişkenlerin rolünü incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Sosyal bilimlerde gerek değişkenler arasındaki ilişkileri analiz ederek bir genellemede bulunabilmek gerekse problemin ortaya çıkış şekli konusunda tahmin yapabilmek için tanımlayıcı özellikte çalışmalar yapıldığı görülmektedir (İslamoğlu & Alınçık, 2013). Bu araştırma da anket uygulamaya dayalı kesitsel ve tanımlayıcı bir alan araştırması niteliğine sahiptir. Nitekim bu araştırmada nicel araştırma deseninin tercih edilmesinde, hemşirelerin Covid-19 pandemi sürecinde işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme belirtileri göstermelerinde, etkili olan faktörlerin neler olduğu hakkında genellemede bulunulması, problemin ortaya çıkış şekli konusunda tahmin yapılması ve yüzeysel ve genel bir bakış açısı elde edilmesi düşüncesi etkili olmuştur.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Elazığ il merkezinde 3'ü kamuya ve 5'i özel sektöre ait olmak üzere toplam 8 hastane yer almaktadır. Elazığ Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki diğer illerle karşılaştırıldığında gelişmiş sayılabilecek iller arasında olduğu söylenebilir. İl devamlı göç almakta ve konum olarak çevredeki illerden gelen sağlık tüketicilerine de hizmet vermektedir. Bu durum, Elazığ ilinde görev yapan sağlık çalışanlarının iş yükü yoğunluğunun bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve sağlık alanında yapılacak araştırmalar için Elazığ'ı özel hale getirmektedir. Özellikle, Covid-19 pandemisinin sağlık sektörü ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle Doğu Anadolu Bölgesi bağlamında pandeminin en yoğun şekilde yaşandığı şehirlerden biri olan Elazığ esas alınmıştır. Buna bağlı olarak araştırmanın evreni, 05-20 Şubat 2021 tarihleri arasında Elazığ'daki üniversite hastanesinde çalışmakta olan hemşirelerden oluşmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü tarihlerde Fırat Üniversitesi Hastanesi'nde toplam 755 hemşire, fiili olarak görev yapmaktadır. Anket uygulaması gerçekleştirilirken ana kütlemin tamamına ulaşmadaki zorluklar sebebi ile kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma, toplam 171 hemşirenin oluşturduğu örneklem üzerinden yürütülmüştür. Faktör analizi için uygun örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında, Preacher ve MacCallum (2002) minimum örneklem sayısının 100 ile 250 arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Araştırmada ulaşılan örneklem sayısının, evreni temsil gücüne sahip olduğu söylenebilir.

Katılımcıların anket sorularına verdikleri cevapların oranları Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Profilleri (n=171)

Değişkenler		n	%	Değişkenler		n	%	
Yaş	21 ve altı	18	10.5	Medeni Durum	Bekar	79	46.2	
	21-30 arası	77	45.0		Evli	92	53.8	
	30-40 arası	35	20.5		5 yıl ve altı	91	53.2	
	40-50 arası	38	22.2		Kurumdaki Çalışma Süresi	5-10 yıl arası	40	23.4
	50 ve üzeri	3	1.8		10-15 yıl arası	20	11.7	
Cinsiyet	Kadın	148	86.5	15-20 yıl arası	9	5.3		
	Erkek	23	13.5	20 yıl ve üzeri	11	6.4		
Eğitim Düzeyi	Sağlık Meslek Lisesi	16	9.4	Meslekteki Çalışma Süresi	5 yıl ve altı	66	38.6	
		51	29.8		5-10 yıl arası	36	21.1	
	Lisans	87	50.8		10-15 yıl arası	26	15.2	
	Yüksek Lisans	15	8.8		15-20 yıl arası	21	12.3	
	Doktora	2	1.2		20 yıl ve üzeri	22	12.8	
Biriminiz	Temel Bilimler	28	16.4	Çalışma Şekliniz	Gündüz	76	44.4	
	Dahili Bilimler	53	31.0		Gece	9	5.3	
	Cerrahi Bilimler	39	22.8		Vardiyalı	86	50.3	
	Covid Servisi	51	29.8					

Haftalık Toplam Çalışma Saati

Ortalama: 46.36 ± 11.84 – Maksimum: 96 – Minimum: 24- Ranj: 72

Günlük Bakım Verilen Ortalama Hasta Sayısı

Ortalama: 29.79 ± 26.80 – Maksimum: 200 – Minimum: 8- Ranj: 192

Tablo 1'de görüldüğü gibi, araştırmaya katılanların %86,5'i kadındır ve %53,8'i evlidir. Yaş aralığı açısından en büyük grubu, %45 ile 21-30 yaş arasındakiler oluşturmaktadır. Çalışanların %50,8'i lisans mezunu iken %29,8'i önlisans mezunudur. Katılımcıların %31'i dahili bilimlerde, %29,8'i Covid servisinde görev yapmaktadır ve %50,3'ü vardiyalı çalışmaktadır. İlave olarak katılımcıların %53,2'si aynı hastanede 5 yıl ve altı hizmet süresine sahip, %38,6'sı meslekte 5 yıl ve altı hizmet süresine sahiptir. Ayrıca katılımcıların; haftalık toplam çalışma saati 46,36 iken günlük bakım verilen hasta sayısı ortalama 29,79'dur.

Tablo 2.*Katılımcıların Covid-19 ile İlgili Bilgileri (n=171)*

Değişkenler		n	%
Covid-19 pandemisi konusunda hizmet içi eğitime katıldınız mı?	Evet	110	64.3
	Hayır	61	35.7
Covid-19 pandemisi sırasında izolasyona/karantinaya alındınız mı?	Evet	84	49.1
	Hayır	87	50.9
Covid-19 pandemisi sırasında Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım verdiniz mi?	Evet	110	64.3
	Hayır	61	35.7
Covid-19 pandemisi nedeniyle birlikte yaşadığımız birey/aile üyelerinden ayrı yaşadınız mı?	Evet	97	56.7
	Hayır	74	43.3
Covid-19 hastalığı konusunda endişe yaşıyor musunuz?	Evet	132	77.2
	Hayır	39	22.8

Hemşirelerin sağlık hizmeti sunumunda hizmet içi eğitime katılıp katılmama, karantinaya alınıp alınmama, Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım verip vermeme, birlikte yaşadığı birey/aile üyelerinden ayrı yaşayıp yaşamama ve Covid-19 hastalığı konusunda endişe yaşayıp yaşamama durumları duygusal tükenme ve işe bağlı gerginlik yaşamaları açısından potansiyel diğer bir faktör olarak incelenmiştir. Analize dahil edilen katılımcıların Covid-19 ile ilgili bilgilerine bakıldığında, %64,3'ü hizmet içi eğitime katıldığını, %50,9'u Covid-19 pandemisi sırasında herhangi bir karantinaya alınmadığını ve %64,3'ü Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım verdiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte katılımcıların %56,7'si pandemi döneminde birlikte yaşadığı birey/aile üyelerinden ayrı yaşamışlardır. Ayrıca katılımcıların %77,2'si Covid-19 hastalığı konusunda endişe yaşadıklarını belirtmişlerdir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada; “İşe bağlı gerginlik ölçeği” ve “Duygusal tükenme ölçeği” kullanılmıştır. Ayrıca, demografik bilgilere ulaşmak için kullanılan, “Kişisel bilgi formunda”; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, birim, medeni durum, kurumda çalışma süresi, meslekte çalışma süresi, çalışma şekli, haftalık toplam çalışma saati, günlük bakım verilen ortalama hasta sayısı, vb. değişkenlere yer verilmiştir.

İşe Bağlı Gerginlik Ölçeği: Söz konusu ölçek, 1991 yılında Revicki vd. tarafından geliştirilmiştir. 1996 yılında da Aslan vd. tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapıp Türkçe'ye uyarlanmıştır. Aslan vd. nin 1998 yılındaki Türkiye için geçerlilik güvenilirlik çalışmasında, ölçeğin cronbach alpha katsayısı değeri 15. madde dahil edildiğinde 0,75, dahil edilmediğinde ise 0,78 olarak tespit edilmiştir. Ölçek 4'lü likert tipinde (1=bana hiç uygun değil-4=tamamıyla bana uygun) cevaplandırılmakta ve 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki 2, 4, 8, 9, 11 ve 15. maddeler tersine skorlanmaktadır. İşe bağlı gerginlik modelinin doğrulanması amacıyla 171 hemşireden elde edilen verilere göre, uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinal formda olduğu gibi tek boyutta kabul edilebilir uyum verdiği ($\chi^2/sd= 1.913$, RMSEA= .073, NFI= .846, CFI= .918, GFI= .901, AGFI= .850, RMR= .058) tespit edilmiştir (Schermelleh-Engel vd., 2003; Uğurlu, 2014). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının ise .79 olduğu saptanmıştır. Güvenilirlik referans değerlerinden 1'e yakın 0,70 üzeri olması araştırmanın güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2016). İşe bağlı gerginlik ölçeğinin, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgulara göre, ölçeğin kullanıma hazır olduğu kabul edilmiştir. Hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir biçimde kullanılacağı varsayılmıştır.

Duygusal Tükenme Ölçeği: Tükenmişlik düzeyini ölçmek için ilgili yazında kabul görmüş ve hizmet işlerinde çalışanların örnekleme oluşturduğu araştırmalarda en çok kullanılan ölçeklerden biri olan duygusal tükenme ölçeği, Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması ise Ergin (1992) tarafından yapılmıştır. Çalışmada, Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin 9 önermeden meydana gelen Duygusal Tükenme alt ölçeğinden yararlanılmıştır. Söz konusu ölçek 5'li likert tipindedir. Ölçeğin orijinalinde güvenilirlik katsayısı 0,90, Türkiye'de Ergin'in yaptığı güvenilirlik değeri ise 0,82 olarak tespit edilmiştir. Duygusal tükenme modelinin doğrulanması amacıyla 171 hemşireden elde edilen verilere göre, uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek boyutta kabul edilebilir uyum verdiği ($\chi^2/sd= 2.047$, RMSEA= .078, NFI= .966, CFI= .982, GFI= .956, AGFI= .902, RMR= .045) tespit edilmiştir (Schermelleh-Engel vd., 2003; Uğurlu, 2014). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının ise .89 olduğu saptanmıştır. Güvenilirlik referans değerlerinden 1'e yakın 0,70 üzeri olması araştırmanın güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2016). Duygusal tükenme ölçeğinin, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarından elde edilen bulgulara göre, ölçeğin kullanıma hazır olduğu kabul edilmiştir. Hemşirelerin duygusal tükenme düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir biçimde kullanılacağı varsayılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme ölçeklerine ilişkin normallik testi sonuçlarına göre çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri şu şekildedir; işe bağlı gerginlik (S=0,368; K=-0,128) ve duygusal tükenme (S=-0,333; K=-0,586). Elde edilen değerler incelendiğinde, işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme ölçeklerine ait basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal dağılım kriterleri aralığında olduğu görülmektedir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının (-2 ile +2) aralığında olması ölçeğin ortalama skorunun normallik varsayımlarını sınırdan geçtiğini işaret eder (George & Mallery, 2010). Bu sebeple çalışmada parametrik test teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 ve AMOS istatistik programları aracılığıyla analize tabi tutulmuştur. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler (frekans, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Parametrik test varsayımları yerine geldiğinden bağımsız örneklem t-testi ve varyans testi (ANOVA) yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi ve ölçek puanları üzerine tanımlayıcı özelliklerin etkilerini incelemek için Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Yapılan bütün analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analiz sonuçları alt problemlerin sırasına göre araştırmanın bu bölümünde incelenmiştir.

a. Araştırma Problemi: Araştırmaya katılan hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme algıları ne düzeydedir?

Tablo 3.

Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	M	SS	1.	2.
1. İşe Bağlı Gerginlik	2,22	0,44	1	
2. Duygusal Tükenme	3,10	0,95	.434*	1

*Korelasyon katsayısı 0,01 yanılma payında anlamlıdır (2-yönlü).

Tablo 3’de görüldüğü gibi, işe bağlı gerginlik ile duygusal tükenme arasında orta düzeyde, anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur. Sünter vd. nin (2006) çalışmasında duygusal tükenme ile işe bağlı gerginlik arasında orta düzeyde, anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Hemşirelerin yaptıkları işin insan hayatı ile ilgili olması onlar için başlı başına bir stres kaynağıdır. Bu duruma pandeminin getirdiği stresin yanında, mesai saatlerinin fazla olması vs. gibi etkenler de eklenince duygusal tükenme hali baş göstermekte ve duygusal tükenme de işe bağlı gerginliği beraberinde getirerek motivasyonu olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeyine ilişkin puanlarının ortalaması 2,22 ve duygusal tükenme düzeyine ilişkin puanlarının ortalaması 3,10 olarak bulunmuştur. Yani hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeyleri ortalamanın altında, duygusal tükenme düzeyleri ise ortalamanın üstünde kalmıştır.

b. Araştırma Problemi: Araştırmaya katılan hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeyleri demografik özelliklere ve Covid-19 pandemisine ilişkin değişkenlere göre anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmaktadır mıdır?

Tablo 4.

Demografik özelliklere göre ölçek skorları arasındaki istatistiksel fark değerleri (n=171)

Değişkenler	Sayı (n)	İşe Bağlı Gerginlik (İBG) Ort ± Ss	Duygusal Tükenme (DT) Ort ± Ss
Cinsiyet			
Kadın	148	2,25±0,44	3,10±0,98
Erkek	23	2,03±0,44	3,08±0,81
t:		2,252	0,083
p:		0,026*	0,934*
Medeni Durum			
Bekar	79	2,19±0,43	3,12±,95
Evli	92	2,25±0,45	3,08±,96
t:		-0,831	.280
p:		0,407*	.780*
Yaş			
21 ve altı	18	2,23±0,53	3,13±1,08
21-30 arası	77	2,21±0,43	3,09±0,98
30-40 arası	35	2,25±0,50	3,13±0,86

40-50 arası	38	2,23±0,39	3,11±0,95
50 ve üzeri	3	2,10±0,69	2,63±0,76
	F:	0,122	0,196
	p:	0,975**	0,940**
Biriminiz			
Temel Bilimler	28	2,22±0,53	2,84±1,05
Dahili Bilimler	53	2,20±0,43	3,13±1,03
Cerrahi Bilimler	39	2,14±0,41	3,17±0,78
Covid Servisi	51	2,31±0,43	3,15±0,94
	F:	1,234	0,814
	p:	0,299**	0,488**
Çalışma Şekliniz			
Gündüz	76	2,19±0,43	3,02±1,01
Gece	9	2,16±0,43	3,30±0,65
Vardiyalı	86	2,26±0,46	3,14±0,93
	F:	0,468	0,517
	p:	0,627**	0,597**

* *t-testi*** *ANOVA*

Hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri ile ölçek skor ortalamaları incelendiğinde (Tablo 4); cinsiyet ile duygusal tükenme arasında anlamlı fark bulunmaz iken ($p>0.05$) işe bağlı gerginlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu ($p<0.05$) bulgulanmıştır. Kadın hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme düzeyleri ortalamalarının erkek hemşirelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bağrıyanık (2019), Özyer (2016) ve Tel vd. (2012) çalışmalarında; hemşirelerin işe bağlı gerginlik skorları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı sonucunu saptamaları bu çalışmanın bulgularıyla farklılık gösterirken, kadınların erkeklere göre işe bağlı gerginlik skorunun daha yüksek olduğu sonucunu saptamaları ise bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Yazında yapılan araştırmalarda cinsiyet ile duygusal tükenme arasındaki ortalamalara bakıldığında; Arpacıoğlu vd. (2021), Sivrikaya ve Erişen (2019); Kocaman (2018) çalışmalarında cinsiyet ile duygusal tükenme arasında anlamlı fark olmadığını saptamışlardır. Ayrıca birçok çalışmada kadın hemşirelerin duygusal tükenmişliği erkeklerden daha fazla yaşadıkları belirlenmiştir (Arpacıoğlu vd., 2021; Bağrıyanık, 2019; França & Ferrari, 2012; Ushiro & Nakayama, 2010). Bu durumun nedeni kadınlarda tükenmenin oluşmasında hem iş hem de iş dışındaki faktörlerin, erkeklerde ise yalnızca iş ile ilgili faktörlerin etkisinin olması şeklinde açıklanmıştır (Kaya vd., 2007).

Çalışma kapsamındaki hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenmeleri ile medeni durum, yaş, birim ve çalışma şekli durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeyleri ile medeni durum (Bağrıyanık, 2019; Erçevik, 2010; Kopuz, 2013; Sivrikaya & Erişen, 2019), yaş (Aslan vd., 1996; Bağrıyanık, 2019; Sivrikaya & Erişen, 2019), birim (Arıkan & Karabulut, 2004; Erçevik, 2010) ve çalışma şekli (Bağrıyanık, 2019) arasında anlamlı fark olup olmadığı üzerine yapılan yazındaki diğer araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Bununla birlikte bu çalışma, hemşirelerin duygusal tükenmeleri ile medeni durum (Fındık vd., 2011; Sivrikaya & Erişen, 2019), yaş (Erçevik, 2010; Sivrikaya & Erişen, 2019), birim (Erçevik, 2010) ve çalışma şekli (Bağrıyanık, 2019; Fındık vd., 2011; Sivrikaya & Erişen, 2019) arasında anlamlı fark olup olmadığı ile ilgili yazında yer alan çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Kısacası hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme yaşamlarının, medeni durum, yaş, birim ve çalışma şekli değişkenlerinden bağımsız olduğu, yaşanan gerginlik ve duygusal tükenmeyi bu demografik özelliklerin etkilemediği söylenebilir.

Tablo 5.*Covid-19 ile İlgili Değişkenlere göre ölçek skorları arasındaki istatistiksel fark değerleri (n=171)*

Değişkenler	Sayı (n)	İşe Bağlı Gerginlik Ort ± Ss	Duygusal Tükenme Ort ± Ss
Covid-19 pandemisi konusunda hizmet içi eğitime katıldınız mı?			
Evet	110	2,18±0,42	3,05±0,97
Hayır	61	2,30±0,48	3,18±0,93
	t:	-1,786	-0,864
	p:	0,076*	0,389*
Covid-19 pandemisi sırasında izolasyona/karantinaya alındınız mı?			
Evet	84	2,28±0,48	3,28±0,90
Hayır	87	2,17±0,40	2,92±0,98
	t:	1,507	2,504
	p:	0,134*	0,013*

Covid-19 pandemisi sırasında Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım verdiniz mi?

Evet	110	2,29±0,42	3,29±0,91
Hayır	61	2,10±0,46	2,76±0,94
t:		2,747	3,610
p:		0,007*	0,000*
Covid-19 pandemisi nedeniyle birlikte yaşadığınız birey/aile üyelerinden ayrı yaşadınız mı?			
Evet	97	2,26±0,45	3,23±0,94
Hayır	74	2,17±0,43	2,92±0,95
t:		1,301	2,088
p:		0,195*	0,038*
Covid-19 hastalığı konusunda endişe yaşıyor musunuz?			
Evet	132	2,25±0,44	3,24±0,92
Hayır	39	2,13±0,46	2,61±0,91
t:		1,549	3,752
p:		0,123*	0,000*

* *t-testi*

Tablo 5'e göre hemşirelerin Covid -19 pandemisi konusunda hizmet içi eğitime katılma durumları ile ölçek skor ortalamaları değerlendirildiğinde anlamlı fark bulunmamıştır. Covid-19 pandemisi sırasında hemşirelerin izolasyon/karantinaya alınma durumları ile ölçek skor ortalamaları değerlendirildiğinde işe bağlı gerginlik ölçeği ile arasında anlamlı fark bulunmazken duygusal tükenme ölçeği ile arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($p<0,05$). Covid-19 pandemisi sırasında izolasyona/karantinaya alınan hemşirelerin duygusal tükenme düzeyleri ortalamalarının, izolasyona/karantinaya alınmayan hemşirelerden daha yüksek olduğu görülmüştür. İzolasyona/karantinaya alınan hemşirelerin hastalığın nasıl sonuçlanacağını bilememeleri, çevrelerine bulaştırıp bulaştırmadıklarını düşünmeleri, izolasyon/karantina sürecinde yaşanan sıkıntılar vb. nedenlerle duygusal olarak daha fazla tükendikleri düşünülmektedir. Hemşirelerin Covid-19 pandemisi sırasında Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım verme durumları ile ölçek skor ortalamaları değerlendirildiğinde istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Covid-19 pandemisi sırasında Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım verme durumu ile işe bağlı gerginlik ölçeği ve duygusal tükenme ölçeği arasında anlamlı düzeyde fark olduğu bulgulanmıştır ($p<0,05$). Covid-19 pandemisi sırasında Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım veren hemşirelerin, işe bağlı gerginlikleri ve duygusal tükenmelerinin Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım vermeyen hemşirelerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Hemşirelerin Covid-19 tanısı almış veya şüphesi olan hastaya bakım vermeleri, yoğun iş yükü altında kalmasına ve hastalarına bakım vermede kaygı ve stres yaşamalarına yol açmaktadır (Jakson vd., 2020; Yılmaz vd., 2020). İlave olarak, Covid-19 tanısı almış hastalara bakım veren hemşireler, pandemi sürecinin getirdiği zorlukların etkisi ile korku ve anksiyete gibi duygular yaşamaktadır (Çevik Aktura & Özden, 2020). Bu durum, yoğun çalışma temposu, enfeksiyon bulaşma riski, kendisinin sağlığı hakkında endişelenme gibi stres zorluklarına rağmen çalışmaya devam etmelerinin, kendilerinde daha fazla işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme yaratacağı ile açıklanabilir. Covid-19 pandemisi nedeniyle birlikte yaşadığınız birey/aile üyelerinden ayrı yaşama durumu ile ölçek skor ortalamaları değerlendirildiğinde işe bağlı gerginlik ölçeği ile anlamlı fark bulunmazken duygusal tükenme ölçeği ile anlamlı düzeyde fark bulunmuştur ($p<0,05$). Covid-19 pandemisi nedeniyle birlikte yaşadığı birey/aile üyelerinden ayrı yaşayan hemşirelerin duygusal tükenme düzeyleri ortalamalarının Covid-19 pandemisi nedeniyle ailesiyle birlikte yaşayan hemşirelerin duygusal tükenme düzeyleri ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Covid-19 pandemisi sürecinde hemşirelerin bir kısmı evinden ayrı misafirhanelerde, otellerde ya da hastanelerde yaşamaya başlamışlardır. Bu şekilde ailesinden, sevdiklerinden ayrı yaşamayı tercih eden hemşirelerin ailelerine ve sevdiklerine duydukları özlem, evlerinden uzakta yaşamının verdiği sorumluluk, virüsün kendilerine bulaşma riski vb. nedenler kendilerinin daha fazla duygusal tükenme yaşamalarına sebep olmaktadır (Panuş & Keskin, 2021). Covid-19 pandemisi sırasında hemşirelerin Covid-19 hastalığı konusunda endişe yaşama durumları ile ölçek skor ortalamaları değerlendirildiğinde işe bağlı gerginlik ölçeği ile anlamlı fark bulunmazken duygusal tükenme ölçeği ile anlamlı düzeyde fark saptanmıştır ($p<0,05$). Covid-19 hastalığı konusunda endişe yaşayan hemşirelerin duygusal tükenme düzeyleri ortalamalarının, endişe yaşamayan hemşirelerin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Geleceğin belirsizliği, hastalığın seyri ile ilgili görülen değişkenler, hastalığı tam olarak ortadan kaldıracak çözümlerin henüz geliştirilmemiş olması vb. durumların Covid-19 hastalığı konusunda endişeye kapılan hemşirelerin, duygusal olarak kendilerini daha fazla tükenmiş hissetmelerine neden olduğu düşünülmektedir.

c. Araştırma Problemi: Araştırmaya katılan hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeylerinin duygusal tükenme düzeyleri üzerinde bir etkisi var mıdır?

Tablo 6.

İşe Bağlı Gerginliğin Duygusal Tükenme Üzerindeki Etkisine İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Değişkenler	Duygusal Tükenme			Korelasyonlar			Çoklu Doğrusallık İstatistikleri	
	Beta	t	p-değeri	Zero-Order	Partial	Part	Tolerance	VIF
İşe Bağlı Gerginlik	0,434	6,261	0,000	0,434	0,434	0,434	1,000	1,000
R	0,434							
R²	0,188							
Düzeltilmiş R²	0,183							

Değişkenler arası yapılan basit doğrusal regresyon analiz sonuçları incelendiğinde (Tablo 6); işe bağlı gerginliğin duygusal tükenmeyi anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir ($R^2=0,188$; $p<0,05$). Başka bir ifadeyle analiz; işe bağlı gerginliğin, duygusal tükenmedeki değişimin %18,8'ini açıkladığını ifade etmektedir. Buna göre, işe bağlı gerginliğin duygusal tükenme üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu bulgulanmıştır. Etki büyüklükleri ise zayıf düzeylerdedir. Bu sonuç Erçevik (2010), Göcen (2017), Sünter vd. nin (2006) yaptıkları araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Ünver vd. (2020) tarafından yapılan doğumhanede çalışan ebelerde işe bağlı gerginlik düzeyi ile tükenmişlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel adalet düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmada da işe bağlı gerginlik düzeyi arttıkça duygusal tükenmenin önemli düzeyde arttığı sonucuna varılmıştır. Buradan işe bağlı gerginliğin sağlık çalışanlarının duygusal tükenme düzeylerini etkileyen önemli bir faktör olduğu belirtilebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de ve tüm dünyada Covid-19 pandemisinin patlak vermesi, muhtemelen son birkaç on yılda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde insan sağlığına yönelik en zorlu tehdittir. Covid-19 pandemi sürecince ülkelerin pandemiye kontrol altında tutmak amacıyla uyguladıkları kısıtlamaların ve virüsün hayatı tehdit eden seyrinin özellikle ön saflarda yer alan hemşireler üzerinde psikolojik etkilere yol açtığı görülmektedir. Bu bağlamda Covid-19 pandemisinde görev yapan hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme davranışı sergilemelerinde etkili olan faktörler ve bu davranışlar arasında ilişkinin varlığı hemşirelerle anket uygulamaya dayalı yüz yüze görüşmeler yapılarak araştırılmıştır.

Çalışma sonucunda, hemşireler Covid-19 pandemisi sırasında ortalamanın üzerinde bir duygusal tükenme yaşarken, işe bağlı gerginlik düzeyleri ortalamanın altında kalmıştır. Ayrıca çeşitli sosyo-demografik ve Covid-19 ile ilgili faktörler duygusal tükenmeyi ve işe bağlı gerginliği etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda, Covid-19 pandemisinin hastanedeki iş yoğunluğunun artmasına, nöbet sistemlerinin değişmesine, tanı, tedavi ve rehabilitasyon açısından sağlık çalışanlarının bilinmeyen bir virüs karşısında kendilerini yetersiz hissetmelerine, hastalara yeterli bakım veremediklerini düşünerek suçluluk hissetmelerine ve tüm bunların sonucunda da tükenmişlik semptomları göstermelerine (Norful vd., 2021; Levin, 2019) ve işe bağlı gerginlik yaşamalarına (Baransel, 2021) yol açtığı bilinmektedir. Tüm bu araştırmalardaki ortak nokta; küresel çapta bir pandemiyle savaşmanın sağlık sistemi üzerine aşırı stres yükleyeceği ve bu sistem içerisinde yer alan sağlık çalışanlarının fiziksel, duygusal ve zihinsel açıdan oldukça tükenecidir.

Covid-19 pandemisi dünya çapında hemşireler için önemli bir zorluktur ve sonraki dalgalar için daha iyi stratejiler hazırlamak için ilk dalgadan dersler almak zorunludur (Galanis vd., 2021). Çünkü, bu yeni pandeminin sağlık çalışanları için benzeri görülmemiş zorluklar yaratması beklenmedik bir durum değildir. Tükenmişlik ve işe bağlı gerginlik ile ilgili önceden yapılan araştırmalarda, hemşireler arasında en yüksek yaygınlık oranının meydana geldiğini zaten bulmuştur (Portero vd., 2019; Sivrikaya & Erişen, 2019). Dolayısıyla bir pandemide bu durumun alevlenmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu doğrultuda, Covid-19 pandemisinin hemşireler üzerindeki duygusal tükenme ve işe bağlı gerginlik belirtilerini azaltmak için hemşirelerin ruh sağlığını geliştirmek ve iyilik hallerini sürdürmek adına bireysel ve/veya grup içinde psikolojik müdahalelerin bir an önce planlanması ve uygulanması, belirlenmiş izolasyon duygularını azaltmak için hastane destek grupları aracılığıyla sosyal destek, tüm hemşireler için yeterli kişisel koruyucu ekipman güvenliği sağlanması, yoğun çalışma tempolarını azaltma konusunda iyileştirmeler yapılması, Covid servisinde görev yapan sağlık çalışanlarının hastalık bulaşma riskine karşı vardiya geçiş aralıklarının uzatılması, performans değerlendirmelerinde Covid servisinde çalışanların ayrı olarak değerlendirilmesinin sağlanması vb. çeşitli önlemler alınabilir. COVID-19 pandemisinin halen devam ediyor olması ve yakın gelecekte bundan sonraki dalgalar için tahminler yapıldığından, hemşirelerin tükenmişliğini ve işe bağlı gerginliğini azaltmaya ve ruh sağlıklarını iyileştirmeye ihtiyaç vardır. Hükümetler,

sağlık kuruluşları ve politika yapıcılar, sağlık sistemlerini, bireyleri ve hemşireleri COVID-19 pandemisine karşı daha iyi bir yanıt vermeye hazırlamak için bu yönde hareket etmelidir.

Bu çalışma birkaç ilginç bulgu sundu. Ancak, bazı sınırlamalar dikkate alınmalıdır. Mevcut çalışmada, Elazığ'daki üniversite hastanesinde çalışmakta olan hemşireler çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu nedenle temsiliyet potansiyel bir sınırlama olabilir ve ülke genelinde büyük örneklemler yapılmalıdır. Ayrıca, kesitsel araştırmanın zaman içindeki değişiklikleri ele alma açısından bir sınırlaması vardır. Pandeminin hemşirelerin işe bağlı gerginlik ve duygusal tükenme üzerindeki uzun vadeli etkisini netleştirmek için boylamsal bir çalışma tasarımının izlenmesi gerekiyor. İlave olarak, sosyal olarak arzu edilen yanıt vermeye bağlantılı bir yanlılık olabilir, yani bir ankete kendi hakkında olumlu bir imaj verirken yanıt verme veya araştırma hedefine uyma eğilimi olabilir. Gelecekteki araştırmalar, ankete dayalı araştırmaların geçerliliğini geliştirmek için bu araştırmada kullanılan diğer araçlarla birlikte "Sosyal İstenilirlik Ölçeği"ni kullanabilir.

KAYNAKÇA

- Aba, M. (2022). *Covid-19 salgınında görev alan sağlık çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri, depresif belirtiler ve tükenmişlik belirtilerinin yordayıcısı olarak belirsizliğe tahammülsüzlük, algılanan tehdit boyutu ve duygusal emek değişkenlerinin rolünün incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Akalın, B., & Modanlıoğlu, A. (2021). Covid-19 sürecinde yoğun bakımda çalışan sağlık profesyonellerinin duygu-durum ve tükenmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(2), 346-352.
- Aksoy Kürü, S. (2022). Covid-19 salgınında hemşirelerin duygusal emek davranışlarının nedenleri ve sonuçlarına yönelik nitel bir araştırma. *İşletme*, 3(1), 67-92.
- Al-Dossary, R., Alamri, M., Albaqawi, H., Al Hosis, K., Aljeldah, M., Aljohan, M., Aljohani, K., Almadani, N., Alrasheadi, B., Falatah, R., & Almazan, J. (2020). Awareness, attitudes, prevention, and perceptions of covid-19 outbreak among nurses in Saudi Arabia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 8269.
- Al Thobaity, A., & Alshammari, F. (2020). Nurses on the Frontline against the COVID-19 Pandemic: An Integrative Review. *Dubai Medical Journal*, 3(3), 87-92.
- Arıkan, D., & Karabulut, N. (2004). Hemşirelerde işe bağlı gerginlik ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(1), 10-18.
- Arpacıoğlu, M. S., Baltacı, Z., & Ünübol B. (2021). COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, Covid korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler. *Cukurova Medical Journal*, 46(1), 88-100.
- Aslan, S.H., Alparslan, Z.N., Aslan R.O, Kesepara, C., & Ünal, M. (1998). İşe bağlı gerginlik ölçeğinin sağlık alanında çalışanlarda geçerlik ve güvenilirliği. *Düşünen Adam Dergisi*, 11(2), 4-8.
- Aslan S. H., Gürkan, B. S., Girginer, H. U., & Ünal, M. (1996). İşe bağlı gerginlik ölçeğinin bir hemşire örnekleminde geçerlik ve güvenilirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, 4(4), 276-283.
- Atogebania, J. W., & Chen, H. (2020). An invited commentary on 'evidence based management guideline for the covid-19 pandemic-review article. *International Journal of Surgery*, 78, 106-107.
- Bağrıyanık, Y. (2019). *Psikiyatri yataklı servisinde çalışan hemşirelerin iş stresi ile depresyon, duygusal tükenme, ikincil travmatik stres ve eşduyum yorgunluğu arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi.
- Baransel, E.S. (2021). COVID-19: Sağlık çalışanları üzerindeki etkileri. *VII. INSAC International Congress on Health Sciences (ICHES-2021)*, Konya, Türkiye, 21-23 Ekim, s. 20-23.
- Bourbonnais, R., Comeau, M., Vezina, M., & Dion, G. (1998). Job strain, psychological distress, and burnout in nurses. *American Journal of Industrial Medicine*, 34(1), 20-28.
- Buheji, M., & Buhaid, N. (2020). Nursing human factor during covid-19 pandemic. *International Journal of Nursing Science*, 10(1), 12-24.
- Çakmak, B., & İnkaya, B. (2020). Hemşirelik perspektifinden covid-19 pandemisinin etkileri ve yönetim önerileri. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 42-51.
- Çelik, S. Ş., Özbaş, A. A., Çelik, B., Karahan, A., Bulut, H., Koç, G., Aydın, F. Ç., & Özleyen, Ç. Ö. (2020). COVID-19 pandemi süreci: Türk hemşireler derneği. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(3), 279-283.
- Çevik Aktura, S., & Özden, G. (2020). Salgının psikolojik etkileri: Covid-19 hemşireleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(73), 1146-1151.
- Dewe, P. (1993). Coping and the intensity of nursing stressors. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 3, 299-311.
- Elhadi, M., Msherghi, A., Elgzairi, M., Alhashimi, A., Bouhuwaish, A., Biala, M., Abuelmeda, S., Khel, S., Khaled, A., Alsoufi, A., Elmabrouk, A., Alshiteewi, F.B., Hamed, T.B., Alhadi, B., Alhaddad, S., Elhadi, A., & Zaid, A. (2020). (2020). Burnout syndrome among hospital healthcare workers during the covid-19 pandemic and civil war: A cross-sectional study. *Frontiers in psychiatry*, 11, 579563. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2020.579563>.
- Erçevik, R. (2010). Hemşirelerde işe bağlı gerginlik, tükenmişlik düzeyleri ve etkileyen faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.
- Erdem, S. (2021). *Sağlık alanında hizmet veren bireylerde empati düzeyi, stresle başa çıkma becerileri ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Ergin, C. (1992). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 22-25 Eylül 1992, Hacettepe Üniversitesi, VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Derneği Yayını; Ankara: 1992, 56-79.
- Erol, A., Akarca, F., Değerli, V., Sert, E., Delibaş, H., Gülpek, D., & Mete, L. (2012). Acil servis çalışanlarında tükenmişlik ve iş doyumunu. *Klinik Psikiyatri*, 15(2), 103-110.

- Fındık, Ü.Y., Erol, Ö., Süt, N., & Motör, D. (2011). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 27(3), 55-65.
- França, F. M. D., & Ferrari, R. (2012). Burnout Syndrome and the socio-demographic aspects of nursing professionals. *Acta Paulista de Enfermagem*, 25(5), 743-748.
- Galanis, P., Vraka, I., Fragkou, D., Bilali, A., & Kaitelidou, D. (2021). Nurses' burnout and associated risk factors during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Journal of advanced nursing*, 77(8), 3286-3302.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference* (10 ed.) Pearson.
- Göcen, Ö. (2017). *Araştırma görevlisi hekimlerin, defansif tıp uygulamaları hakkındaki bilgi ve tutumları, işe bağlı gerginlik ve tükenmişlik düzeyleri*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Dicle Üniversitesi.
- Göçmen Baykara, Z., & Eyüboğlu, G. (2020). Covid-19 pandemisinde hemşirelik bakımı. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Özel Sayı, 9-17.
- Günüşen, N., & Üstün, B. (2010). Türkiye’de ikinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşire ve hekimlerde tükenmişlik: Literatür incelemesi. *DEUHYO ED*, 3(1), 40-51.
- Hardiyono, H., Aiyul, I., Ifah, F., Wahdaniah, W., & Reni, F. (2020). Effect covid-19: Burnout on nurse. *Espacios*, 42(42), 11-18.
- Haq Z, Iqbal Z., & Rahman, A. (2008). Job stress among community health workers: A multi-method study from Pakistan. *International Journal of Mental Health Systems*, 2(15), 1-6.
- He, F., Deng, Y., & Li, W. (2020). Coronavirus disease 2019: What we know?’. *Journal of Medical Virology*, 92(7), 719-725.
- Hiçdurmaz, D., & Üzar-Özçetin, Y. S. (2020). COVID-19 pandemisinde ön safta çalışan hemşirelerin ruhsal sağlığının korunması ve ruhsal travmanın önlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7(Özel sayı), 1-7.
- Hong, S., Ming, A., Xiaoming, X., Wo, W., Jianmei, C., Qi, Z., Lixia, W., & Li, K. (2021). Immediate psychological impact on nurses working at 42 government-designated hospital during covid-19 outbreak in China: A Cross-Sectional study. *Nursing Outlook*, 69(1), 6-12.
- İslamoğlu, A.H., & Almaçık, Ü. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Beta Yayınevi.
- Jackson, D., Bradbury-Jones, C., Baptiste, D., Gelling, L., Morin, K., Neville, S., & Smith, G. D. (2020). Life in the pandemic: Some reflections on nursing in the context of COVID-19. *Journal of clinical nursing*. <https://doi.org/10.1111/jocn.15257>.
- Kaçan, C. Y., Örsal, Ö., & Köşgeroğlu, N. (2016). Hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin incelenmesi. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(2), 65-74.
- Kaya, M., Üner, S., Karanfil, E., Uluyol, R., Yüksel, F., & Yüksel, M. (2007). Birinci basamak sağlık çalışanlarının tükenmişlik durumları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 357-363.
- Kılıç, S. (2016). Cronbachs Alpha Reliability Coefficient. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47-48.
- Kim, J., Kim, S., & Byun, M. (2020). Emotional distancing in nursing: A concept analysis. *In Nursing Forum*, 55(4), 595-602.
- Kocaman, N.K., (2018). *Hemşirelerde tükenmişlik, hasta güvenliği ve aralarındaki ilişki: Bir hastane örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.
- Kopuz, E. (2013). Hemşirelerin işe bağlı gerginlik düzeyinin belirlenmesi ve stresle baş etme tutumlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., & Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA Network Open*, 3(3), e203976.
- Landsbergis P.A. (1988). Occupational stress among health care workers: A test of the job demands-control model. *Journal of Organizational Behaviour*, 9(3), 217-239.
- Lee, R.T., & Ashforth, B. E. (1993). A Further examination of managerial burnout: Toward an integrated model. *Journal of Organizational Behavior*, 14, 3-20.
- Levin, J. (2019) Mental health care for survivors and healthcare workers in the aftermath of an outbreak. Huremović D. (eds) *Psychiatry of Pandemics* içinde. (sy. 127-141). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15346-5_11
- Macar, O.D., & Asal, U.Y. (2020). Covid-19 ile uluslararası ilişkileri yeniden düşünmek: Tarih, Ekonomi ve Siyaset ekseninde bir değerlendirme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 222-239.
- Maridor M., Ruch, S., Bangerter, A., & Emery, V. (2017). Skepticism toward emerging infectious diseases and influenza vaccination intentions in nurses. *Journal of Health Communication*, 22(5), 386-394.
- Maslach, C., & Goldberg, J. (1998). Prevention of burnout: New perspectives. *Applied & Preventive Psychology*, 7, 63-74.

- Maslach C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2(2), 99-113.
- Maslach, C., & Schaufeli, W. B. (1993). Historical and Conceptual Development of Burnout. Schaufeli, Wilmar B., Christina Maslach ve T. Marek (eds.), Series in applied psychology: Social issues and questions. *Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research* (1-16). Taylor & Francis.
- Matsuo, T., Kobayashi, D., Taki, F., Sakamoto, F., Uehara, Y., Mori, N., & Fukui, T. (2020). Prevalence of health care worker burnout during the coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic in Japan. *JAMA network open*, 3(8), e2017271.
- Norful, A. A., Rosenfeld, A., Schroeder, K., Travers, J. L., & Aliyu, S. (2021). Primary drivers and psychological manifestations of stress in frontline healthcare workforce during the initial COVID-19 outbreak in the United States. *General Hospital Psychiatry*, 69, 20-26.
- Orhan, S., & Gümüş, M. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde sağlık çalışanlarının bilgi, uygulama ve stres düzeylerinin incelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 7(2), 70-77.
- Özdemir, Ş., & Kerse, G. (2020). The effects of covid 19 on health care workers: Analysing of the interaction between optimism, Job Stress and emotional exhaustion. *International and Multidisciplinary Journal of Social Sciences*, 9(2), 178-201.
- Öztürk, G., Çetin, M., Yıldırım, N., Türk, Y. Z., & Fedai, T. (2012). Hekimlerde tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri. *Anatolian Journal of Clinical Investigation*, 6(4), 239-245.
- Öztürk, Ş. (2017). *İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinde öz anlayış ile işe bağlı gerginlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi.
- Özyer, Y. (2016). Cerrahi kliniklerinde çalışan hemşirelerde iş yükü algısı, işe bağlı gerginlik ve tıbbi hata tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi.
- Panuş, Ü., & Keskin, G. (2021). Covid-19 pandemisinde hemşirelerde tükenmişlik: Ruhsal iyilik hali ve duyguların farkındalığı açısından değerlendirme. *I. Uluslararası Psikolojide Güncel Yaklaşımlar ve Araştırmalar Kongresi*, İstanbul, Türkiye, 25-26 Aralık, s. 209-218.
- Portero, S., Cebrino, J., Herruzo, J., & Vaquero, M. (2019). Factors related to the probability of suffering mental health problems in emergency care professionals. *Rev Lat Am Enferm*, 27(e3144), 3079-3144. <https://doi.org/10.1590/1518-8345>.
- Preacher, K. J., & MacCallum, R.C. (2002). Exploratory factor analysis in behavioral genetics research: Factor recovery with small sample sizes. *Behavior Genetics*, 32(2), 153-161.
- Revicki, D. A., May, H. J., & Theodore, T.W. (1991). Reliability and validity of the work-related strain inventory among health professionals. *Behavioral Medicine*, 17(3), 111-120.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Sivrikaya, S. K., & Erişen, M. (2019). Sağlık çalışanlarının tükenmişlik ve işe bağlı gerginlik düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(2), 121-129.
- Stordeur, S., D'Hoore, W., & Vandenberghe, C. (2001). Leadership, organisational stress and emotional exhaustion among hospital nursing staff. *Journal of Advanced Nursing*, 35, 533-542.
- Sünter, A.T., Canbaz, S., Dabak, Ş., Öz, H., & Pekşen, Y. (2006). Pratisyen hekimlerde tükenmişlik, işe bağlı gerginlik ve iş doyumunu düzeyleri. *Genel Tıp Dergisi*, 16(1), 9-14.
- Şirin, M., & Yurttaş, A. (2015). Hemşirelik bakımının bedeli: Merhamet yorgunluğu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 123-130.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2021). Covid-19 bilgilendirme sayfası, <https://covid19.saglik.gov.tr/>
- Tekir, Ö., Çevik, C., Arık, S., & Ceylan, G. (2016). Sağlık çalışanlarının tükenmişlik, iş doyumunu düzeyleri ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 18(2), 51-63.
- Tel, H., Aydın, H.T., Karabey, G., Vergi, İ., & Akay, D. (2012). Hemşirelerde işe bağlı gerginlik ve stresle başetme durumu. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 2, 47-52.
- Terzi, B., & Polat, Ş. (2020). Hemşirelerin algıladıkları destek düzeyleri ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 59-67.
- Uğurlu, C. T. (2014). A study of reliability and validity of informal communication scale. *Inonu University Journal of The Faculty of Education*, 15(3), 83-100.
- Ushiro R., & Nakayama, K. (2010). Gender role attitudes of hospital nurses in Japan: Their relation to burnout, perceptions of physician-nurse collaboration, evaluation of care, and intent to continue working. *Japan Journal of Nursing Science*, 7(1), 55-64.
- Uzun, L. N., & Mayda, A. S. (2020). Hemşirelerde tükenmişlik düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: Bir üniversite hastanesi örneği. *Konuralp Medical Journal*, 12(1), 137-143.

- Ünver, H., Derya, Y. A., & Uçar, T. (2020). Doğumhanede çalışan ebelerde işe bağlı gerginlik düzeyi ile tükenmişlik, örgütsel bağlılık ve örgütsel adalet düzeyleri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(3), 893-905.
- Üzen, Ş., Karabacak, Ü., Doğu, Ö., & Duyan, A. (2016). Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin örgütsel stres düzeylerinin belirlenmesi. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 19(1), 15-20.
- Yan Y.E., Turale, S., Stone, T., & Petrini, M. (2015). Disaster nursing skills, knowledge and attitudes required in earthquake relief: Implications for nursing education. *International Nursing Review*, 62(3), 351-359.
- Yılmaz, D. U., Ceylan, B., Yıldırım, D., Karatekin, D., & Palandöken, E. A. (2020). COVID-19 tanılı hastada bakım öncelikleri ve kritik hemşirelik girişimleri: Dört farklı olgu sunumu. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 235-242.
- Yumru, M. (2020). COVID-19 ve sağlık çalışanlarında tükenmişlik. *Klinik Psikiyatri*, 23(1), 5-6. <https://www.journalagent.com/z4/vi.asp?pdid=kpd&plng=tur&un=KPD-18942>.
- Yürür, S., & Keser, A. (2010). İşe bağlı gerginlik ile iş tatmini ilişkisinde duygusal tükenmenin aracı rolü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(04), 165-193.
- Yürür, S., & Sarıkaya, M. (2011). Sosyal çalışmacıların sosyal destek algılarının tükenmişliğe etkisi. *Ege Akademik Bakış*, 11(4), 537-552.
- World Health Organization (2020a). Coronavirus disease (COVID-19) pandemic. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/novel-coronavirus-2019-ncov>
- World Health Organization (2020b), State of the World's Nursing 2020: Investing in Education, Jobs and Leadership, <https://www.who.int/publications/i/item/9789240003279>

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Çalışma için, Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan (18.01.2021 tarih ve E-97132852-302.14.01-7331 sayılı) izinler alınmıştır. Katılımcılardan çalışma öncesi aydınlatılmış onam alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar eşit oranda katkı sunmuştur.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.